

Yazının Künyesi:Tonga, Necati(2010), “*Mika Waltari'nin Bizanslı Âşıklar Romanında Fetih ve İstanbul*”, ***Beykent Üniversitesi*** I.Uluslararası Dünya Edebiyatında İstanbul Sempozyumu, 06–07 Mayıs 2010, İstanbul.[***Dünya Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri Kitabı***, Fatih Belediyesi Yay., İst., 2012, s.689-697]

***MİKA WALTARI'NİN BİZANSLI ÂŞIKLAR ADLI ROMANINDA
FETİH VE İSTANBUL***

-Sayın Mervi Nousiainen'e-

Necati TONGA *

The conquest and İstanbul in The Dark Angel by Mika Waltari

Abstract:

Istanbul has an important place among the cities in the world with its ancient and rich history which hosted three big civilizations in time. İstanbul is a city about which poems have been written the most, it has often appeared in literary pieces as a scene or setting. The interest in İstanbul from the literary point of view is not just peculiar to Turkish poets and writers. A lot of authors such as; Alphonse de Lamartine, Pierré Loti, Edmondo de Amicis and Gérard de Nerval mentioned about İstanbul in their works. Mika Waltari is one of these authors.

Mika Waltari, who was born in Finland in 1908 and lived in Helsinki, is the most renowned writer of his country. He graduated from Helsinki University in 1929, worked at Helsinki radio station, founded a printing house and took charge in state information office during war. Then, he devoted himself to writing and wrote novels like *The Egyptian*, *The Etruscan*, *The Secret of the Kingdom* and *The Wanderer*.

The Dark Angel whose original name is *Johannes Angelos* is accepted as the masterpiece of Mika Waltari. The author wrote about the love affair between *Johannes Angelos* and *Anna Notaras*, who is the daughter of Byzantium Duke *Lukas Notaras*. The events in the novel were written like a diary and they start in 12th December, 1452 and end in 30th May, 1453. In this paper, how Mika Waltari dealt with İstanbul and the conquest in the novel named *The Dark Angel*.

Keywords: *Setting, conquest, İstanbul, Mika Waltari, The Dark Angel.*

* Bilim Uzmanı, Kırıkkale, necati.tonga@gmail.com

Özet:

Tarihî seyri içinde üç büyük medeniyete ev sahipliği yapan İstanbul, köklü ve zengin geçmişiyle dünya şehirleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. İstanbul, edebiyat tarihimiz boyunca üzerine en çok şiir yazılan, bir dekor, bir zemin olarak edebî metinlerde genişçe yer bulan bir şehir olmuştur. Edebiyatta İstanbul'a olan bu ilgi, yalnız Türk şair ve yazarlarıyla da sınırlı değildir. *Alphonse de Lamartine, Pierré Loti, Edmondo de Amicis, Gérard de Nerval* gibi dünya edebiyatından pek çok edebiyatçı edebî eserlerinde İstanbul'u ele alıp işlemiştir. Bu yazarlardan biri de Mika Waltari'dir.

1908'de Finlandiya'da doğan ve ömrü boyunca Helsinki'de yaşayan Mika Waltari, ülkesinin en meşhur yazarıdır. 1929'da Helsinki Üniversitesi'nden mezun olan yazar, 1937-1938'de Helsinki Radyosu'nda çalışmış, matbaa kurmuş, savaş yıllarında devlet enformasyon bürosunda görev almıştır. Daha sonra kendisini yazmaya veren Mika Waltari; art arda Mısırlı Sinuhe, Etrüsklü, Krallığın Gizi ve Seyyah adlı tarihî romanlarını yayınlamıştır.

Orijinal adı Johannes Angelos olan Bizanslı Âşıklar romanı ise Mika Waltari'nin başyapıtı kabul edilmektedir. Yazar, bu romanında Johannes Angelos ve Bizans Dukası Lukas Notaras'ın kızı Anna Notaras arasındaki aşkı ele almıştır. Romanda olaylar, günlük tarzıyla kaleme alınmıştır ve 12 Aralık 1452'de başlayan roman 30 Mayıs 1453'te son bulur. Romanda fetih günlerinin İstanbul'u geniş bir şekilde yer alır. Bildirimizde Mika Waltari'nin Bizanslı Âşıklar adlı romanında İstanbul ve fethin ele alınış şekli değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: *Mekân, fetih, İstanbul, Mika Waltari, Bizanslı Âşıklar.*

I.Giriş:

*Mika Waltari, Hayatı ve Eserleri*¹

Mika Waltari gençlik yıllarında

Lutheryen bir papaz ve öğretmen olan *Toimi Armas Waltari* ile *Olga Maria Johanson*'un oğlu olarak 1908 yılında Helsinki'de doğan *Mika Waltari*, beş yaşındayken babasını kaybetti. Bir teolog olan *Toivo Waltari* ile makinist ustası olan *Jolo Sihtolo* adlı amcalarının yanında büyüyen *Waltari*'nin ruh dünyasının şekillenmesinde, amcalarının büyük etkisi oldu.

Çocukluğunda Finlandiya Sivil Savaşı'na(1917-1918) ve Helsinki'nin Ruslar tarafından işgaline(1918) şahit olan *Waltari*, daha sonra Helsinki Üniversitesi'nde teoloji okudu. Ailesinin isteğine rağmen 1929 yılında psikoloji, edebiyat ve estetik alanlarına yöneldi. Paul Morand'la birlikte hazırladığı "din ve erotizm arasındaki ilişki"yi ele alan tezi ile master derecesi aldı.

Waltari, ilk yazılarını öğrencilik yıllarında *Urho Kekkonen*'in editörlüğünde çıkan *Ylioppilaslenti* adlı dergide yayınlamaya başlayarak edebiyat hayatına adım attı. Kristian

¹Mika Waltari'nin biyografisi ve eserleriyle ilgili Türkçede yayınlanmış bir çalışma tespit edemedim. Bu bölümü hazırlarken Finlandiya Büyükelçiliği Kültür Ataşesi Sayın Mervi Nousiainen'in değerli katkıları oldu, kendilerine teşekkür ederim.(N.T.)

Waltari'nin hayatına ve eserlerine ilişkin özellikle şu internet kaynaklarından yararlandım: 1.http://www.ecml.at/html/finnish/html/Finnish_Literature.htm2.www.mikawaltariseura.fi/Waltarienglanniksi.pdf3.<http://www.uta.fi/~laura.from/MikaWaltari.html>4.http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/vanhat_bulletinit/bulletin/article.html5.<http://www.chain.to/?m3=11344>6.http://en.wikipedia.org/wiki/Mika_Waltari

Korppi müstearıyla yayınlanan Waltari'nin bu ilk edebî çalışmaları; dinî şiirler ve Edgar A. Poe'dan mülhem korku hikâyeleriydi.

Waltari'nin edebî hayatının ilk döneminde Poe'nun etkisi altında kaldığı görülür. Yazarın kullandığı Korppi takma adı, Fince "kuzgun" anlamına gelir ki Waltari, bu müstearla Poe'nun "Kuzgun" adlı meşhur eserine gönderme yapmıştır. Mika Waltari'nin kullandığı diğer müstear isimleri Elina Vaara şöyle sıralamıştır: *Leo Arne, Nauticus, Leo Rainio, M.Ritvala*.

Mika Waltari, bir dinî hikâye olan *Jumalaa Paossa* adlı ilk kitabını 1925 yılında henüz on yedi yaşındayken yayınladı. Waltari, şiirlerinden yaptığı bir seçkiyi *Nouret Runoilijat* ve kısa hikâyelerini Korppi müstearıyla *Kuolleen Silmat* adı altında 1926 yılında yayınladı. Waltari, *Kuolleen Silmat*'ta yayınlanan bazı hikâyelerinde doğu mistisizmine olan ilgisinin ilk örneklerini ortaya koymuştur. Örneğin *Muumio*(*Mumya*) adlı hikâyesinde yazarın Antik Mısır hayatını işlediği görülür.

1927 yılında Paris'e bir gezi yapan Waltari, ilk romanı *Suuri Illusioni*'yi(Büyük Yanılsama) burada yazdı. Yazar, bu romanında genç neslin duygularının tercümanlığını yaptı. Helsinki'deki bohem bir hayat yaşayan isyankâr gençlerin işlendiği bu roman, kısa süre sonra İsveç, Norveç ve Estonya dillerine çevrildi.

Olavi Paavolainen'le birlikte yazdığı şiirlerini *Valtatiet*(1928) adı altında yayınlayan Waltari, Rus ve İtalyan fütürizminden etkilenen bir edebiyat akımı olan *The Torchbearers*'in(Meşaleciler) ileri gelen isimlerinden biri oldu. 1931 yılında Marjotta Luukkonen'le evlendi ve bu evlilikten yazar olan kızları Satu doğdu.

1930 ve 1940'larda Waltari, daha çok bir gazeteci ve edebiyat eleştirmeni olarak çalıştı. Çeşitli gazete ve dergilerde editör yardımcısı olarak görev alan Waltari, bu yıllar arasında edebî eserler kaleme almaya da devam etti. 1935 yılında yayınladığı *Aiotko Kirjailijaski* adlı romanı, Kalle Paatalo gibi dönemin genç romancılarını etkiledi.

1928-1939 yılları arasında neredeyse bütün Avrupa'yı dolaşan Mika Waltari, dergilerde bu gezilere ait izlenimlerini yayınladı. Sıkı çalışma ortamına paralel olarak ortaya çıkan uykusuzluk ve depresyon nedeniyle tedavi gördü. Belli bir süre edebiyat ve sanat çevrelerinden uzak kaldı.

1937-1938 yılları arasında devlet radyosunda çalışan Waltari; gerçek anlamda ilk edebî başarısını, 1937 yılında ona ilk ödülünü kazandıran *Vieras Mies Tuli Taloon*(Çiftliğe

Gelen Yabancı) adlı romanı ile kazandı. Yayınlandığı yılı takiben on dile çevrilen bu roman, 1938 yılında filme aktarıldı.

İkinci Dünya Savaşı boyunca devlet enformasyon bürosunda görev yapan ve bir matbaa kuran Waltari, ilerleyen yıllarda büsbütün edebiyata yöneldi. 1939 yılında yayınladığı gizemli romanı *Kuka Murhasi Rouva Skrofin* ile Nordic dedektif hikâye yarışmasında birincilikle ödüllendirildi. Bu romanın başkahramanı alingan müfettiş Palmu, çok meşhurdur. Bu eser, 1961 yılında Matti Kassila tarafından filme çekildi ve bu filmi takiben müfettiş Palmu filmlerinin ardı arkası kesilmedi.

1940'ların ortalarından itibaren Mika Waltari, Hıristiyan dünyasının manzarasını ve kendi kötümserliğini ifade etmek için uzun tarihî romanlar yazdı. Eski Mısır, Roma, Bizans ve Osmanlı hayatını ele alan bu romanlarıyla yazar; ününe ün kattı. Bu tarihî romanlarında antik medeniyetler ve tarih, Waltari'ye düşüncelerini çekinmeden söyleyebileceği parlak ve renkli bir sahne sundu.

Yazar, 1955 yılında kaleme aldığı *Turms Kuolemotion'* da(*Etrüsklü*) eski Roma hayatını anlatmıştır. Waltari'nin tarihî romanları içerisinde özellikle iki cilt hâlinde yayınladığı *Sinuhe Egyptilamen*(*Mısırlı Sinuhe*², 1945) ve *Johannes Angelos* çok ünlüdür. Yazarın 1952 yılında yayınlanan ve Bizans'ın son günlerindeki lirik bir aşk hikâyesini anlatıldığı *Johannes Angelos*(*The Dark Angel*), Waltari'nin başyapıtı kabul edilmektedir.

Mika Waltari

Romanlarına kaynak toplamak ve gezmek amacıyla birkaç defa Türkiye'ye gelen yazar, özellikle *Seyyah*³ adlı romanında Osmanlı tarihinden esinlenmiştir. Türkiye'ye yaptığı 1947 yılındaki geziyi *Lahdin İstanbuliin*(*Yola Çıktım İstanbul'a*) adlı gezi kitabında anlatan Waltari'ye 1970 yılında Türk Üniversitesi tarafından fahri doktora verildi.⁴ 1957'den 1978'e kadar Finlandiya Akademisinin üyesi olarak çalışan Mika Waltari, son çalışmalarında tekrar dinî konulara yönelmiştir.

Waltari, 26 Ağustos 1979'da Helsinki'de öldü.

Şiir, roman, hikâye, deneme, senaryo ve anı gibi edebiyatın pek çok türünde eser veren Waltari, 20.yüzyılın en önemli Finli yazarı kabul edilmektedir. Başta kendi ülkesi olmak üzere tüm dünyada haklı bir üne sahip olan Mika Waltari'nin eserleri otuzdan fazla dile çevrilmiş, pek çoğu filme uyarlanmıştır.

II. Mika Waltari'nin Bizanslı Âşıklar Adlı Romanında Fetih ve İstanbul

"İstanbul, başlı başına bir simgedir ve dünyada simgeye ihtiyacı olmayan bir tek şehir varsa orası İstanbul'dur."

Peter Eisenman

Mika Waltari'nin başyapıtı kabul edilen Bizanslı Âşıklar, gerek kurgusu gerekse konusu bakımından yazarın en dikkat çekici romanıdır. Orijinal adı *Johannes Angelos* olan *Bizanslı Âşıklar*, Türkçeye ilk defa 1957 yılında Hâdise Yayınevi tarafından "*İstanbul'un Muhasarası Günlerinin Romanı*" üst başlığında ve *Kara Melek*⁵ adıyla çevrilmiştir.

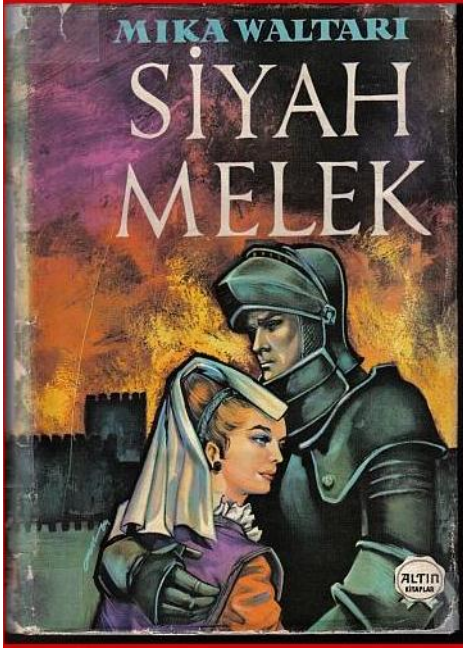
² Waltari, Mika, *Mısırlı Sinuhe*(2 cilt), Çev: Hâle Kuntay, Türkiye Yay., İst., 1955, 506 s.

³ Waltari, Mika, *Seyyah*, Çev:Gülşah Ayar-Bilge Ayar, Bilge Kültür Sanat Yay., İst., 2007, 464s.

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Mika_Waltari

⁵ Waltari, Mika, *İstanbul'un Muhasarası Günlerinin Romanı: Kara Melek*, Çev:Yüksel Güneri, Hadise Yay., İst., 1957, 288 s.

Roman, bu baskının dışında aşağıdaki kronolojik sırayla Türkçede beş defa yayımlanmıştır: **1.** Waltari, Mika, *Bizans'ın Son Nefesinde*, Çev: Şevket Dilmaç, Halk Basımevi Yay., İst., 1958, 227s. **2.** Waltari, Mika, *Siyah Melek*, Çev: Hâle Kuntay, Hamle Matbaası, İst., 1964, 288 s. **3.** Waltari, Mika, *Siyah Melek*, Çev:Nazmi Aktan, Altın Kitaplar Yay., İst., 1964, 301s. **4.** Waltari, Mika, *Kara Melek*, Çev: Hâle Kuntay, Pınar Yay., İst. **5.** Waltari, Mika, *Bizanslı Âşıklar*, Çev: Hâle Kuntay, Cep Kitapları Yay., İst., 1992, 291s.(Yazımız boyunca yapılan alıntılar, romanın Hâle Kuntay tarafından çevirisi yapılan ve Cep Kitapları arasında yayınlanan bu son baskısına ait olacaktır.Yapılan alıntılarda romanın ismi BA şeklinde kısaltılacaktır.)

Eserin ilk baskılarından biri

Mika Waltari, 1997 yılında sinemaya da aktarılan bu romanında⁶ İstanbul'un fethi sırasında Johannes Angelos ile Anna Notoras arasında geçen ihtiraslı aşkı anlatmıştır: Kuşatma altında bir şehir ve geleceği meçhul bu şehrin surları içinde yaşanan bir aşk hikâyesi...

Romanın vak'a örgüsü şöyle özetlenebilir:

“Romanın başkahramanı Johannes Angelos, on üç yaşına kadar Fransa'nın Avignon şehrinde büyümüştür ve bir papaz mektebinde eğitim görmüştür. Angelos'un babası, oğlu on üç yaşındayken kayalıklardan atlayarak intihar eder. Bu olay neticesinde babasını öldürmekle suçlanan ve hapse atılan Angelos, ilerleyen yıllarda karısıyla yaşamaya dayanamadığından Haçlı seferlerine katılmıştır. O artık diyar diyar dolaşan bir maceraperesttir.

Varna Savaşı sırasında Osmanlılar tarafından esir alınan Johannes Angelos, yedi sene Sultan Murat'ın yanında kalmış, daha sonra Sultan Murat tarafından Fatih'e hediye edilmiştir. Fransızca, Latince ve İtalyancayı iyi derecede bilen Johannes Angelos; yedi yıl Fatih Sultan Mehmet'e hizmet etmiştir. Fatih, Boğaziçi'ndeki kale inşaatını tamamlayıp Edirne'ye dönerken Angelos padişahın yanından kaçmış ve Konstantinopolis'e geçmiştir. Romanda cereyan eden olaylar da tam bu noktada başlar.

⁶ Roman, “*Kuşatma Altında Aşk*” adı altında 1997 yılında sinemaya aktarılmıştır. Yönetmenliğini Ersin Pertan'ın yaptığı filmde başrolleri Erdal Uğurlu ve Sevtap Çapan canlandırmıştır.

Kırk yaşında (kendi tabiriyle ömrünün son baharında) biri olan Johannes Angelos, Kiliseler Birliği toplantısının bitiminde toplanan kalabalığın içinde Anna Notoras'ı görür ve ona âşık olur. Anna Notoras, Bizans Dukası Lukas Notoras'ın kızıdır. Birkaç kez buluşan Anna Notoras ile Johannes Angelos, tutkulu bir şekilde birbirlerini severler. Ne var ki Konstantinopolis kuşatılma altındadır. Uşağı Manuel ile birlikte yaşayan Johannes'e hem Rumlar hem de Latinler "Osmanlı casusu" gözüyle bakmaktadır.

Romanın ilerleyen bölümünde Anna ile Johannes evlenirler. Fetih başlamadan Anna Notoras, babası Lukas Notoras'ın yönlendirmesiyle Johannes Angelos'tan Osmanlı lehine casusluk yaparak Sultan Mehmet'le anlaşmasını ister. Fakat Johannes Angelos, Anna'nın bu teklifini kabul etmez. Romanın sonlarına doğru Angelos, sevgilisine önemli sırrını açıklar: O, Bizans hanedanının bir üyesidir. Johannes Angelos'un babası, yaşlı imparator Manuel'in kardeşidir ve İmparator Johannes de büyükbabasıdır. Bizans imparatorluğunu kendi hakkı olarak gören ama iktidar peşinde olmadığını belirten Angelos'un artık tek bir gayesi vardır: Şehrinin surları üzerinde can vermek.

Fetih başlar, Anna Notoras şehri savunurken ölür. İstanbul fethedilir, Bizans'ın pek çok önde geleni gibi Johannes Angelos da Fatih Sultan Mehmet tarafından öldürülür. Roman Johannes Angelos'un uşağı Manuel'in kaleme aldığı Angelos'un nasıl öldürüldüğünü ve fetihden sora İstanbul'da yaşananları özetlediği son bölüm ile biter."

Romanın ana teması aşk olmakla birlikte Bizanslı Âşıklar, öncelikle tarihî bir roman olarak dikkat çeker. Günlük tarzında kaleme alınan romandaki olaylar, 12 Aralık 1452 ilâ 30 Mayıs 1453 tarihleri arasında geçer. Bu tarih aralığı, yaklaşık olarak yüz yetmiş günü kapsamaktadır. Bizanslı Âşıklar'da Waltari, Johannes Angelos ile Anna Notoras arasındaki aşkla birlikte İstanbul'un fetih öncesi durumunu ve fetih günlerinin buhranlı atmosferini de anlatmıştır.

Waltari, romanının ilk kısmında iç karışıklıklarla yüz yüze, umutsuz bir Bizans ülkesi gözler önüne serer. 12 Aralık 1452 gününü anlatan bölümde, kuşatma altındaki şehirde yaşanan iktidar mücadeleleri ele alınır. Kiliseler Birliği toplantısı sonrasında Ayasofya'nın bahçesinde toplanan Ortodoks Rumlar, Katolik Latinlerle birlik anlaşması imzalamaktan rahatsızdırlar. Bu rahatsızlık, romanın hemen başında Bizans Dukası Lukas Notoras'ın⁷

⁷"Lukas Notoras, Bizans'ın son baş veziridir. Kör Luka olarak da tanınır. Kuşatmadan önce Fatih Sultan Mehmet'in sadrazamı Çandarlı Halil Paşa, Lukas Notoras'tan yüklüce rüşvet almıştır. Çandarlı Halil Paşa, kuşatmanın kısa süreceğine ve padişahın geri çekileceğine Notoras'ı ikna etmiştir. Kuşatma sırasında o da bilfiil

halka hitabındaki “*Papalığın serpuşundan, Türk’ün sarığı yeğdir.*” (BA:12) cümleleriyle belirgin bir şekilde verilir.

Bizans’ta yaşanan bu Ortodoks-Latin çatışması, hemen hemen romanın bütününe sinmiştir. Zira fetih günlerinde Türkler gibi Katolik dünyası da İstanbul’u ele geçirmek istemektedir ve Rumlar, ülkelerinin Katolikleşmesinden çok rahatsızdırlar. Bu sebeple romanda Konstantinopolis halkı, özellikle Lucas Notoras ve Rahip Gennadius’un ağzından Latinlerden nefret eden, Türkleri seven insanlar olarak anlatılmıştır:

“Mademki kralları Papalıkla birleşmiş, kendi tebasına ihanet etmişti, varsın ustabaşları da onu aldatsın! Konstantinopolis halkı Latinlerden nefret ediyor, Türkleri seviyordu.”(BA:29)

“[Lukas Notoras:]Latinler Türklerden beterdir. Dinimize bile karışmaya kalkışır, oysa Türkler dinimize karışmayacaklarına söz verdiler. Panayia bile, Türklerin tarafında, bizim kararsız halimizi kanlı gözyaşları ile izlemekte.(...)

Biz Avrupalılardan ve Latinlerden de boyumuzun ölçüsünü aldık, bıktık onlardan. ***Bu barbarlarla kıyas edilince*** Türkler uygardır. Sultanın idaresi altında Konstantinopolis taze bir bahar çiçeği gibi renklenecek.”(BA:98)

Fetih günlerinin anlatıldığı kısımlarda Latin-Rum çatışması, adeta bir iç savaş şeklinde işlenir. Fetih sırasında şehirde tam bir karmaşa vardır ve Rumlar zaman zaman Latinlere taşlarla saldırmaktadır:

“Kilise çanlarının tehlike işaretinden sonra Lukas Notoras başta olmak üzere kalabalık bir atlı kfilesi yokuştan aşağıya indi. Bunlar Venedikli ve Cenevizli ayırmadan önüne gelene vuruyor, çarpışanları ayırmaya çalışıyordu. Civardaki evlere sığınan Rumlar, Notoras’ın işe el koymasından cesaretlenerek evlerin damlarından Latinlere taş atıyordu.”(BA:191)

müdafaaaya katılmış ancak tüm ailesiyle birlikte esir edilmişti. Sultan onu İstanbul valisi olarak atamayı planlıyordu. Ancak elindeki belgeleri açmadan tüm ailesi ile beraber Çandarlı tarafından idam edildi.” itüsözlük.com/goster.php/lukas-notoras. (13. 02. 2010)

Romanda Lukas Notoras da Rahip Gennadius gibi Türklerin şehri fethetmesinden yana bir insan olarak anlatılır ve eser bu bakımdan tarihî gerçeklerle örtüşmektedir. Fakat romanda yer alan Lukas Notoras ile ilgili bazı yorumlar, Waltari’nin tarihî gerçekleri, roman kurgusu içinde nasıl değiştirildiğine/dönüştürüldüğüne de güzel

Yukarıya alıntılanan paragrafta görüldüğü üzere şehir, fetih günlerinde iç kavgaların ve karmaşanın sahnesi olarak karşımıza çıkar. Bununla birlikte Konstantinopolis, romanın ilk bölümlerinde “*fethe hazır bir şehir*” olarak da anlatılır. Şehrin yıllardır çöküş içerisinde olması ve genel görünüşü de bu durumu yansıtmaktadır:

“Gene de bu şehir göçüp gitmekteydi. Bir zamanlar kocaman surların içinde bir milyon insan yaşarken, bugünse sönmüş, sadece merkezinde hayat kalmıştı. Büyük saraylardan arta kalan harabelerin içinde keçiler, eşekler ve atlar otlamakta. Kurumuş otlar, dikenler, damları çökmüş boş evler ve Marmara Denizi’nden sürekli esen bir rüzgâr. Çok, çok acıklı.”(BA:30)

“Yeniden parla benim şehrim diye kalbimin derinliğinden gelen bir istekle bağırdım. Yeniden parla ve canlan. Binlerce yıl senin kalbini taş gibi sertleştirdi, ama ne olur bir gayret göster. Mukaddes yağınla kalbindeki taşı erit, başına tacını oturt, sırtına son bir kez al atlastan kaftanını at ve sana layık olan bu kıyafetle bir kez daha görün.”(BA:59)

Fetih öncesindeki Konstantinopolis’in durumu, Johannes Angelos ile Anna Notoras arasındaki bir konuşmada Angelos’un dilinden şöyle belirtilir:

“Bu sizin şehriniz bir mücevher kutusuna benziyor. Ama kutunun üzerindeki değerli taşlar yok olmuş, kutunun kenarları kopmuş, yıpranmış. İçindeyse geçmişin bütün sihri saklı. En son Yunan filozofları, gerçek iman ile dini, el yazmaları, altın mozaikler. Ben bütün bunları ümitsiz, ıstırap çekerek ve bütün benliğimle seviyorum. Buna rağmen çökmesine pek az kaldığını da görüyorum.”(BA:55)

Romanda Konstantinopolis halkı, gergin bir bekleyişin içerisindeki düşünceleri bulanık bir topluluk olarak tasvir edilmiştir. Waltari; ecel terleri döken bu şehrin insanların huzursuzluğunu, özellikle kiliselerden hareketle anlatma yolunu seçmiştir. Örneğin romanda *Apostol Kilisesi*, yeis içinde kendinden geçmiş halde dua eden kadınlarla dolu olarak betimlenir:

bir örnektir. Örneğin tarihte Çandarlı tarafından idam edildiği bilinen Lukas Notoras, romanda bizzat Fatih

“Bu şehirde artık telaş diye bir şey kalmamıştı. Avare avare gezen birine kimse hayretle bakmıyordu. Kilisedeki kadınlar kendilerinden geçmişler, diz çökmüş dua ediyorlardı. Sanki dünya ile ilgilerini tümünden kesmiş gibiydiler. Göçüp gitmekte olan bu şehrin her sakininde olduğu gibi bu kadınların bakışları da yeis doluydu.”(BA:19)

Waltari, fetih öncesindeki bu korkuyu ve ümitsizliği anlatmak için roman boyunca önemli bir imge kullanmıştır: *“Panayia”*. Panayia, mavi peleriniyle surlar üzerinde gezinen ve bu sayede şehri koruduğuna inanılan bir melektir. Can çekişen bir şehri(BA:27) koruduğuna inanılan bu melek, zaman zaman kanlı gözyaşları da döker. Bu bölümlerde Bizans halkı, şehirlerinin kuşatılışı karşısında hurafelerden ve hayallerden medet uman bir kitle olarak anlatılır.

Şehrin gergin atmosferi içerisinde yine de Bizans halkında, şehrin düşmeyeceğine dair bir umut ışığı vardır. Bu durum, havanın çok güzel ve gökyüzünün pırıl pırıl olduğu 14 Nisan 1453 günü anlatılırken halkın yağmur duasına çıkmasında da görülür. Zira halk, bu dua neticesinde sağanak halinde yağın bir yağmurun Türklerin döktüğü topları ziyan edeceğine inanmaktadır(BA:158).

Waltari, romanında şehri anlatırken çoğunluğu kilise olmak üzere pek çok mimarî eser üzerine yoğunlaşır. Yazar, bu mimarî eserler içerisinde de özellikle *Ayasofya* üzerine odaklanmıştır. Johannes Angelos ile Anna Notoras’ın ilk karşılaştıkları yer olan Ayasofya, roman boyunca pek çok yerde karşımıza çıkar:

“Yüce Ayasofya Kilisesi karanlığın içinde yükseliyordu.”(BA:57)

“Eliyle uzakları gösterdi. Orada bütün görkemiyle Ayasofya Kilisesi’nin kubbesi yükseliyordu.”(BA:120)

Romanda kiliseler birliği tartışmasının yaşandığı yer olan Ayasofya’ya; bu tartışmadan sonra halkın pek gitmediği, sadece kral ve maiyetindekilerin bu kilisede ibadete devam ettikleri belirtilmiştir.(BA:42)

Ayasofya gibi romanda karşımıza çıkan ve simgesel değer verilen bir diğer mimarî eser, bugün Zeyrek Camii olan *Pantokrator Manastırı*'dir. Eserde Pantokrator Manastırı da iktidar mücadelelerini gösteren mekânlardan biri olarak karşımıza çıkar. Romanda manastırın rahibi Gennadios, (Lukas Notoras gibi) Türkler karşısında savaşmanın gereksiz olduğunu savunan, Latinlere düşman bir kişi olarak anlatılmıştır. Rahip Gennadios'a göre "Sultan[Fatih Sultan Mehmet], Papa'yı benimseyen kraldan çok daha iyidir. Sultana karşı savaşan, aslında Tanrısına meydan okumaktadır. Ama Latinleri bu şehirden kovar, Tanrı'nın takdirine layık olacaktır."(BA:171).

Romanın başkahramanı Johannes Angelos, Pantokrator Manastırı'nda Rahip Gennadios'un kendisini vaftiz etmesiyle tam bir Rum olur ve ilerleyen günlerde Anna ile yine bu mekânda nikâhlanarak evlenir. Romanın sonunda bu manastır, Fatih Sultan Mehmet'in emriyle can güvenliği içinde ibadet etmeleri için Rahip Gennadios ve maiyetindeki yirmi piskoposa verilmiştir.

Bu iki önemli dinî yapının dışında Bizanslı Âşıklar'da *Aya Nikola Kilisesi*, *Marie Kilisesi*, *Sen Mişel Kilisesi*, *Hora Manastırı*(bugünkü Kariye Müzesi), *Tekfur Sarayı*, *Hebdomon Sarayı*, *Galata Kulesi*, *Surlar*, *Ayastefanos Kalesi*, *Sankt Romana Kapısı* gibi pek çok mimarî esere göndermeler yapılmıştır.

Romanda işlenen semtlerin isimleri, tarihteki adlandırmalarıyla yer almıştır. Bizanslı Âşıklar'a takriz yazan Engin Ardıç, bu konuda şu düşünceleri belirtir:

"Bu romanı okudukça, hayır, Eminönü Meydanı'nda, Beyazıt'ta, Kumkapı'da gezinmeyeceksiniz, çünkü oraları, Neorion, Forum Taun, Kondoskalion'dur. Angelos'la birlikte Harisios kapısı dolayında, Kserolophos'ta dolanırsanız, biliniz ki Edirnekapi'da, Aksaray'dasınız. Eğer romanın sevgili kahramanı Angelos size 'Artopolia'dan Strategion'a doğru hadi gel şöyle bir uzanalım' diyorsa 'Çarşıkapı'dan Divanyolu'na doğru yürüyüş yapıp Cağaloğlu'nda soluklanalım.' demek istiyor."⁸

Romanda İstanbul, zaman zaman Johannes Angelos'un duygu ve düşüncelerine paralel olarak ele alınmıştır. "Kalbim kurşun gibi ağır. Damarlarımdaki kan bile kurşun gibi. Dalgın dalgın geçmişine bakan ve önündeki tehlikeyi göremeyen bu şehirden nefret ediyorum. Nefret

⁸ Ardıç, Engin, *Önsöz*, Bizanslı Âşıklar, s.7

ediyorum, çünkü âşığıım.”(BA:31) cümlelerinde Waltari, kahramanının karamsar ruh hâli ile Konstantinopolis arasında bir ilişki kurmuştur.

Aşağıdaki cümlelerde ise Johannes Angelos, Anna Notoras’a aşkını İstanbul’u kullanarak dile getirmiştir:

“Sevgilim, diye cevap verdim. Dolambaçlı sözlerle seni ne kadar çok sevdiğimi ele almak istiyorum. Ben bu dünyada her şeyden çok seni seviyorum. Sen benim vatanım, sen benim Konstantinopolis’imsin. Nasıl sen günün birinde toza toprağa kavuşacaksın, Konstantinopolis de işte böyle günün birinde yok olacak.”(BA:121)

Şehrin güzelliklerinin ve manzaralarının roman boyunca nadiren işlendiği görülür. Johannes ile Anna arasındaki aşk anlatılırken, özellikle kahramanların gezintilerinde Konstantinopolis’in güzellikleri gün yüzüne çıkar. Bu bölümlerde -kuşatma altında da olsa- Marmara denizi gümüş gibi parıldamakta ve şehirde bahar çiçekleri açmaktadır:

“Şehirde bahar çiçekleri açtı. Sokak köşelerinde yoksul çocuklar çiçek satıyorlar.”(BA:115)

“Güneş Boğaz’ın karşı sahilinden pırıl pırıl yükselmekte, Asya sahilleri altın sarısı gibi ışıltıyor, Marmara Denizi’nden tatlı bir meltem esmekte.”(BA:151)

Ama kuşatma altındaki bir şehrin anlatıldığı romanda bahsedilen bu bahar manzaraları kısa tutulur. Çünkü Konstantinopolis “son” baharını yaşamaktadır, kısa süre sonra Türklerin eline geçecektir. Son Roma’nın ölüm çanları çalmakta(BA:254) ve Stefan Zweig’n deyişiyle yıldız şehrin semalarında Türkler için parıldamaktadır.

Romanda fethin başlangıcının anlatıldığı bölümlerde şehrin görünüşü ve Bizans surları oldukça canlı bir şekilde tasvir edilmiştir:

“Güneşin doğuşundan kısa bir süre sonra şehre varan bütün yollardan bir toz bulutu yükseldi. Tozun arasından ilk Türk askerleri görüldü. Duvarlarımızı görmeleri ile kılıçlarını sallamaları, Allahlarıyla peygamberlerine seslenmeleri bir oldu. Sallanan kılıçlarında sabah güneşi ışıltı ışıltı parlıyordu.”(BA:142)

“Gözlerimi Konstantinopolis’in kalın duvarlarına dikmişim. Türk’ün yerine kendimi koyarak baktım. Öncülerin duvarı görür görmez, Tanrılarına seslenmelerine şaşmamak gerekirdi. En önde içi su dolu geniş çukurlar, arkasından dış duvarlar, sonra ikinci kısım, ondan sonra da kuleleri ve mazgalları ile asılı duvarlar. Alabildiğine uzanan, ucu bucağı görünmeyen bu muazzam duvarların bir benzerine bile Batı dünyasında rastlamamışım.”(BA:144)

Konstantinopolis’in düşüşü, Johannes Angelos’un ağzından kanlı bir şekilde anlatılmıştır:

“ALOSÍS POLEOS!⁹

Şehir düştü.

Dünya var oldukça bu ses daima semada çınlayacaktır. Başka bir çağda dünyaya yeniden gelecek olursam, bu kelimeler gözlerimin önünde korkunç sahnelerin canlanıvermesine ve tüylerimin diken diken olmasına sebep olacaktır.(...)

ALOSÍS POLEOS!

Ve ben daha ölmedim. Demek ki çilem henüz dolmamış, şehrimin ve halkımın mahvını da görecekmışim.

Ben de yazmaya devam ediyorum. Yazıma gereken dehşeti verebilmem için, kalemimi kana batırarak, devam ediyorum. Bu ara şehirde kandan bol bir şey yok. Ölülerin yaralarından akan kanlar, yer yer göl oldu. Sokaklardan oluk oluk kan akıyor. Hipodrom’a giden ana caddenin üzerinde o kadar çok ölü var ki, üzerine basmadan karşıdan karşıya geçmek imkânsız.”(BA:254)

Şehrin düşüşünün anlatıldığı yukarıdaki bölümlerde olduğu gibi, romanın hemen hemen bütününde Waltari -biraz da romanını Bizanslı bir kahramanın ağzından anlatması ve kendisinin de bir Hıristiyan olması nedeniyle- İstanbul’un fethine ve Fatih’e karşı zaman zaman objektif olmayan bir tavır geliştirmiştir.

⁹ Sempozyuma Atina Üniversitesi’nden katılan ve benimle aynı oturumda bildiri sunan Sayın Maria Mavropoulou, romanda geçen “Alosis Poleos” ifadesinin çağdaş Yunancada bu şekilde söylenebileceğini fakat orijinal şeklinin “Ealo i Polis” olduğunu, romanda da bu şekilde yer alması gerektiğini belirtmiştir.(N.T.)

Mika Waltari'nin fetih ve Fatih Sultan Mehmet ile ilgili değerlendirmelerde genel olarak satıhta kaldığı, gerçeğin izdüşümlerini edebî esere yansıtmadığı görülmektedir. Eserde fetih ve Fatih Sultan Mehmet, tarihî gerçeklikten ziyade yazarının ruh dünyasındaki akisleriyle işlenmiştir.

Sonuç

Kuşatma Altında Aşk filminin afişi

Finlandiya edebiyatının 20.yüzyılda yetiştirdiği önemli isimlerden biri olan Mika Waltari, daha çok tarihî romanlarıyla ünlü bir yazardır. Mısırlı Sinuhe, Etrüsklü ve Seyyah, ülkesinde adeta millî bir kahraman kabul edilen Waltari'nin tarihî romanlarından bazılarıdır. Orijinal adı Johannes Angelos olan Bizanslı Âşıklar ya da Türkçedeki yaygın ismiyle "Kara Melek" ise, yazarın başyapıtı kabul edilmektedir. Çeşitli isimler altında Türkçeye beş kere çevrilen ve sinemaya da aktarılan bu tarihî romanında yazar, fethin hemen öncesinde ve fetih sırasında Konstantinopolis'te yaşanan tutkulu bir aşkı anlatmıştır.

Fetih günlerinin İstanbul'u, günlük tarzıyla kaleme alınan eserde kuşatmanın doğurduğu gergin atmosfer içerisinde tasvir edilmiş ve anlatılmıştır. İktidar mücadelelerine ve karışıklıklara sahne olan İstanbul, eserde nadiren tabii güzellikleriyle işlenir. Fatih Sultan Mehmet'in ve fethin bir oryantalist gözüyle –ve daha çok olumsuzlayıcı bir bakış açısıyla– anlatıldığı eserde Waltari, İstanbul'u resimsi güzelliklerinden ziyade tarihî fon olarak kullanmıştır diyebiliriz.

Kaynakça

a.Kitaplar, makaleler:

Ardıç, Engin, *Bizanslı Âşıklar'a Önsöz*, Çev: Hâle Kuntay, Cep Kitapları Yay., İst., 1992,s.5-9.

Waltari, Mika, *Bizanslı Âşıklar*, Çev: Hâle Kuntay, Cep Kitapları Yay., İst., 1992, 291s.

Waltari, Mika, *Mısırlı Sinuhe*, Çev: Hâle Kuntay, Türkiye Yay., İst., 1955, 506 s.

Waltari, Mika, *Seyyah*, Çev:Gülşah Ayar-Bilge Ayar, Bilge Kültür Sanat Yay., İst., 2007, 464s.

b.İnternette faydalanan metinler ve erişim tarihleri:

http://en.wikipedia.org/wiki/Mika_Waltari (13.02.2010)

itüsözlük.com/goster.php/lukas_notoras. (13.02.2010)

http://www.ecml.at/html/finnish/html/Finnish_Literature.htm (13.02.2010)

www.mikawaltariseura.fi/Waltari%20englanniksi.pdf (13.02.2010)

<http://www.uta.fi/~laura.from/Mika%20Waltari.html>. (13.02.2010)

http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/vanhat_bulletinit/bulletin08/article7.html. (13.02.2010)

<http://www.kirjasto.sci.fi/mwaltari.htm> (13.02.2010)

<http://www.chain.to/?m3=11344> (13.02.2010)